

Van Babylon tot New York

HOORCOLLEGE OVER 5000 JAAR STADSGESCHIEDENIS

Door Herman Beliën, Fik Meijer en Paul Knevel

NRC HANDELSBLAD ACADEMIE

Onder de naam NRC Handelsblad Academie organiseert de krant speciaal voor abonnees evenementen met een educatief karakter. Een uitdagende selectie cursussen, lezingen, debatten, hoorcolleges en reizen op het gebied van cultuur, maatschappij en persoonlijke ontwikkeling vindt u regelmatig in de krant en op nrc.nl/academie.

Kijk voor het complete aanbod op nrc.nl/academie.

De hoorcolleges van NRC Handelsblad Academie worden geproduceerd in samenwerking met Home Academy Publishers. www.home-academy.nl

Deze uitgave is tot stand gekomen i.s.m. Crea Studium Generale UvA, www.crea.uva.nl

Opname:
Sandro Ligtenberg
(Amsterdam, oktober 2007)

Stem inleiding:
F.C. van Nispen tot Sevenaer

Muziek:
Cok Verweij

Mastering:
Frits de Bruijn

Vormgeving:
Aad van den Berg, Bart de Jong

Productie en
vermenigvuldiging:
Media Motion BV

ISBN 978-90-8530-023-6
NUR 77

Copyright © 2008
**Herman Belien,
Fik Meijer
en Paul Knevel**

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Drs. Herman Beliën is historicus en docent aan de Universiteit van Amsterdam. Beliën schreef diverse onderwijsboeken, reisgidsen en historische boeken voor een groter publiek, zoals *De Nederlandse geschiedenis in een notendop*. In 1999 en 2000 presenteerde hij twee tv-programma's voor de NPS: *De quiz van de eeuw* en *Bestaat Nederland wel?*, een reeks van tien documentaires over de Nederlandse cultuur. Van hem zijn eerder hoorcolleges op audio-cd verschenen over de vaderlandse geschiedenis.

Prof. dr. Fik Meijer is emeritushoogleraar Oude Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, vertaler en schrijver. Hij publiceerde o.a. *Keizers sterven niet in bed* en *Gladiatoren*. Van hem zijn eerder hoorcolleges op audio-cd verschenen over de klassieke oudheid en de Olympische Spelen.

Dr. Paul Knevel is als universitair docent verbonden aan de Opleiding Geschiedenis van de Universiteit van Amsterdam. Hij publiceert regelmatig over uiteenlopende onderwerpen uit de geschiedenis van Nederland in de vroegmoderne tijd. Tot zijn recente publicaties behoort *Geschiedenis op straat*, *Wandelingen door de geschiedenis van Nederland* (samen met Herman Beliën en Ineke van Tol).

Van Babylon tot New York

HOORCOLLEGE OVER 5000 JAAR STADSGESCHIEDENIS

Door Herman Beliën, Fik Meijer en Paul Knevel

CD 1

H1: Vijfduizend jaar stadsgeschiedenis:
een introductie (Herman Beliën)

H2: De oerstad:
Babylon (Fik Meijer)

H3: De Griekse polis:
Athene (Fik Meijer)

CD 2

H4: De klassieke stad: Rome
(Fik Meijer)

H5: De vroegmiddeleeuwse ontstedelijking:
Rome (Fik Meijer)

H6: De middeleeuwse koopmansstad:
Venetië (Paul Knevel)

CD 3

H7: De vroegmoderne theaterstad:
Rome (Paul Knevel)

H8: De koloniale stad:
Nieuw-Amsterdam (Paul Knevel)

H9: De absolutistische hofstad:
Berlijn (Paul Knevel)

CD 4

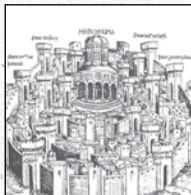
H10: De moderne industriestad:
Manchester (Herman Beliën)

H11: De negentiende-eeuwse hoofdstad:
Rome (Herman Beliën)

H12: De hedendaagse wereldstad:
New York (Herman Beliën)

Introductie: 5000 jaar stadsgeschiedenis

In 2007 zal de helft van de mensheid in steden wonen en het is waarschijnlijk dat de groei van het aantal stedelingen voorlopig nog wel door gaat. Al duizenden jaren lang trekken grote groepen mensen van het platteland naar de stad, in de hoop er een nieuwe toekomst te kunnen opbouwen. De daaruit voortvloeiende urbanisatie is ooit, vijfduizend

De heilige stad: Jeruzalem

jaar geleden, begonnen in het Nabije Oosten en vervolgens over de wereld verbreid. Het is dus een ontwikkeling met een lange adem, waarin soms vrij plotselinge versnellingen te zien zijn. Zo nam het aantal stedelingen in de negentiende eeuw in Europa en Noord-Amerika door de Industriële Revolutie toe en vindt de grote stedelijke groei tegenwoordig vooral plaats in wat tot voor kort de Derde Wereld heette.

In deze collegereeks laten we zien dat steden geen toevallige scheppingen zijn, maar dat hun ontstaan en karakter voortkomt uit de specifieke economische, sociale en politieke systemen waarin ze ontstaan. De structuur van pre-industriële steden verschilt zo bijvoorbeeld aanzienlijk van die van de industriële. Aan de hand van de ruimtelijke ontwikkelingen van een aantal beroemde steden, die alle symbool staan voor een bepaald stedelijk type, bieden de colleges een levendig overzicht van vijfduizend jaar stadsgeschiedenis, waarin niet alleen oog is voor de onderlinge verschillen, maar ook voor de doorwerking van eerdere fasen. Bij nadere bestudering van steden blijken restanten uit het verleden namelijk vaak nog steeds zichtbaar te zijn in de huidige stadsstructuur.

Literatuur

Algemeen

M. Girouard, *Cities & People. A Social and Architectural History*, New Haven/Londen 1985
 M. Halbertsma, ed., *Steden vroeger en nu. Een inleiding in de cultuurgeschiedenis van de Europese stad*, Bussum 2000
 P. Hall, *Cities in civilization*, New York 1998
 G. Sjöberg, *The Preindustrial City. Past and Present*, New York 1960

Oudheid

W. Ameling, H.-J. Gehrke e.a. *Antike Metropolen*, Darmstadt 2006
 F. Kolb, *Die Stadt im Altertum*, München 1984

Middeleeuwen

E. Ennen, *De Europese stad in de middeleeuwen*, Haarlem 1978
 D. Nicolaas, *The Growth of the Medieval City. From Late Antiquity to the Early Fourteenth Century*, Londen/New York 1997

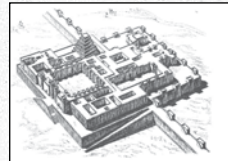
Vroegmoderne tijd

Chr. R. Friedrichs, *The Early Modern City 1450-1750*, Londen/New York 1995

Moderne tijd

Michiel Wagenaar, *Stedebouw en burgerlijke vrijheid: de contrasterende carrières van zes Europese hoofdsteden*, Bussum 1998

De oerstad: Babylon

Reconstructie van het paleis van Assyrische koning Sargon II van Khorsabad, 8e eeuw v.Chr

In het derde millennium (3000-2000 v.Chr.) groeide een aantal nederzettingen in het nabije oosten uit tot echte steden met een centraal bestuurscentrum en enkele tienduizenden inwoners. Babylon, gunstig gelegen aan de Eufraat niet ver van het huidige Bagdad, werd de stad van waaruit verscheidene volkeren: Soemeriërs, Akkadiërs, Amorieten, Assyriërs en Babyloniërs, in de volgende eeuwen hun heerschappij over de omliggende landen zouden uitbreiden. Al deze volkeren hebben op hun eigen wijze bijgedragen aan de vormgeving en inrichting van de stad Babylon. Juist door die zeer uiteenlopende inbreng kreeg Babylon de allure van een 'metropool'. Het absolute hoogtepunt beleefde de stad onder de Babyloniërs in de zesde eeuw v.Chr. De economie bloeide en het ene na het andere bouwwerk werd opgericht. Een eeuw na de Perzische verovering van de stad in 539 v.Chr. was de Griekse geschiedschrijver Herodotus nog altijd vol bewondering en verwondering over wat er allemaal in de ruim aangelegde stad te zien was: stevige dubbele stadsmuren, immense toegangspoorten, koninklijke paleizen, een grote burcht, de fraaie Processiestraat en tempels van de stadsgod Marduk en andere goden. Pas toen de hellenistische koning Antiochus IV omstreeks 170 v.Chr. niet ver van Babylon de nieuwe stad Seleucië stichtte, verloor de metropool van weleer haar aantrekkingskracht en verlieten veel inwoners de stad. Babylon werd een stad van het verleden.

De Griekse polis: Athene

In de vijfde eeuw v.Chr. was Athene onbetwist de grootste en machtigste stad van Griekenland. Zij had zelfs Korinthe, lang de meest vooruitstrevende stad van Griekenland met handelscontacten in de hele mediterrane we-

19e-eeuwse reconstructie van de Akropolis

reld, overschaduwd. Naar schatting varieerde het aantal echte Atheners in die tijd tussen de 160.000 en 240.000 inwoners, aangevuld met enkele tienduizenden vreemdelingen (metoiken), die uit alle delen van de Griekse wereld naar de stad waren gekomen om er een nieuw bestaan als handelaar of handwerksman op te bouwen en vele duizenden slaven, die werkzaam waren in de landbouw en de mijnen. De voorspoed van Athene viel ook af te lezen aan de uitbreiding en verfraaiing van de stad. Op de Akropolis verrezen de nieuwe Parthenon-tempel, het Erechtheion en de Nikè-tempel en op de agora, het politieke hart van Athene, verschenen schitterende tempels en openbare gebouwen. Wie in de haven van Piraeus arriveerde kwam er al gauw achter dat Athene een heel bijzondere stad was, waar kunstenaars, schrijvers en wijsgeren het klimaat vonden dat ze nodig hadden om zich te ontplooien. Het gewone volk, dat in de ekklesia (volksvergadering) de dienst uitmaakte, profiteerde ondertussen het meest van de welvaart van Athene die voor een deel ging ten koste van de lidstaten van de Delisch-Attische Bond.

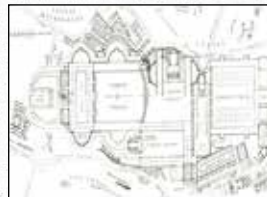
Literatuur

- D. Boedeker, K. A. Raafaub, ed., *Democracy, Empire, and the Arts in Fifth-Century Athens*, Cambridge, Massachussets/Londen, 1998
 J. M. Camp, *The Archaeology of Athens*, New Haven 2001
 R. Meiggs, *The Athenian Empire*, Oxford 1972
 L. J. Samons II, ed., *The Age of Pericles*, Cambridge 2007
 R. E. Wycherly, *The Stones of Athens*, Princeton 1978

De klassieke stad: Rome

Literatuur

- J. Coulston, H. Dodge, ed., *Ancient Rome. The Archaeology of the Eternal City*, Oxford 2000
 N. Morley, *Metropolis and Hinterland: the City of Rome and the Italian Economy 200 BC-AD 200*, Cambridge 1996
 J. E. Stambough, *The Ancient Roman City*, Baltimore 1988

Reconstructie Keizerfora

van Italië en hun stad kreeg daardoor een toeloop van vreemdelingen te verwerken. Aan het einde van de derde eeuw v.Chr. telde Rome al 200.000 inwoners, een aantal dat in het laatste kwart van de tweede eeuw was opgelopen tot ongeveer 350.000. In de eerste eeuw v.Chr. zette die groei versneld door. Vreemdelingen uit Italië en de provincies en slaven uit overwonnen gebieden waren verantwoordelijk voor de aanwas. De groei veroorzaakte een verhoogde bouwactiviteit. Toonaangevende Romeinse senatoren bouwden fraaie villa's voor zichzelf, voor de gewone mensen werden flatgebouwen met kleine kamertjes uit de grond gestampt en de overheid legde aquaducten aan om de almaar groeiende stadsbevolking van water te voorzien.

In de keizertijd onderging Rome een ware metamorfose. In navolging van de eerste keizer, Augustus, die Rome naar eigen zeggen had veranderd van een stad van baksteen in een stad van marmer, wilden zijn opvolgers eveneens door middel van een opvallende bouwpolitiek hun naam vereeuwigen voor het nageslacht. Zo ontstonden de imposante keizerfora. Rome werd een stad die bij iedereen bewondering opriep.

De vroegmiddeleeuwse ontstedelijking: Rome

Tot de derde eeuw na Chr. ging het Rome voor de wind. Daarna verdween de stabiliteit in het Romeinse rijk en zette een teruggang in. Het zwaartepunt van het rijk kwam in het oosten te liggen, met het door keizer Constantijn gestichte Constantinopel als

Foto van de disabitato met het Colosseum vanuit het zuiden gezien, ca. 1870

nieuwe bestuurscentrum. Rome verloor een groot deel van zijn politieke macht en werd vooral de stad van het verleden met een grote culturele uitstraling. In de vierde eeuw was de afname van het aantal inwoners nog gering; de stad telde omstreeks 400 nog altijd bijna 800.000 inwoners. Maar na de inname en plundering van Rome door de Visigoten in 410 ging het snel bergafwaarts: aan het einde van de eeuw had de stad nog maar 100.000 inwoners. Rome was toen allang niet meer het centrum van een groot wereldrijk, maar het bestuurlijke centrum van de Ostrogoten die onder hun koning Theoderik voortaan de dienst in Italië uitmaakten. De strijd tussen de Ostrogoten en Justinianus, de keizer van het Byzantijnse rijk die het Romeinse rijk in zijn oude glorie wilde herstellen, leidde in Italië tot talloze slachtoffers en versnelde het verval van de stad. In het midden van de zesde eeuw woonden er nog maar 50.000 mensen in Rome. De stad bood een desolate aanblik, omdat veel districten nauwelijks nog bewoond waren. Na de komst van de Langobarden in 568 was het glorieuze Rome definitief verleden tijd.

Literatuur

- R. Krautheimer, *Rome. Profile of a City, 312-1308*, Princeton 1980
 P. Llewellyn, *Rome in the Dark Ages*, Londen 1993

De middeleeuwse koopmansstad: Venetië

Literatuur

- R. Goy, *Venice, the City and its Architecture*, Londen 1997
 E. Muir, *Civic Ritual in Renaissance Venice*, Princeton 1981
 J. J. Norwich, *A History of Venice*, Londen 1983
 J. Ruskin, *The Stones of Venice*, Londen 2001 (1e dr. 1853)

Jacopo de'Barbari, Vogelvluchtkaat van Venetië, detail van het San Marcoplein, 1500

In de hoge middeleeuwen ontstond het nieuwe type van de internationale handelsstad: een stedelijk knooppunt in de almaar groeiende handelsnetwerken, dat opviel door een rijk aanbod aan goederen van heinde en verre, een kosmopolitische karakter en ongekennde rijkdom. Het bekendste voorbeeld van dit nieuwe type stad is ongetwijfeld Venetië, dat door zijn omvangrijke handelscontacten en goede connecties met het Byzantijnse rijk uitgroeide tot de spil tussen Oost en West. Venetië was een wonderbaarlijke stad die geen bezoeker onberoerd liet. Wat te denken van die bijzondere ligging in een ontoegankelijk lagune, die vele bruggen en kanalen, die vele schilderachtige pleintjes, die ongekennde pracht van de architectuur van de publieke gebouwen op het San Marco-plein, die rijkdom aan gestolen relikken en opvallende decoraties in de basiliek van San Marco, die statige palazzi langs het Canal Grande, die levendigheid rond het koopmanscentrum Rialto en die bedrijvigheid in het Arsenale, waar aan de lopende band galeien voor de handels- en oorlogsvloot werden afgeleverd? De Venetianen zelf deden er ondertussen alles aan om het bijzondere karakter van hun stad te onderstrepen. In talloze ceremonies en rituelen, waarvan de jaarlijkse Huwelijk met de Zee-ceremonie ongetwijfeld de bekendste was, presenteerden vertegenwoordigers van de stedelijke gemeenschap een eigen, geïdealiseerde visie op de geschiedenis, de fundamenten en de ambities van hun droomstad.

De vroegmoderne theaterstad: Rome

In het begin van de vijftiende eeuw keerde de paus na de zogenaamde Babylonische ballingschap in Avignon definitief terug in Rome. Hij trof de stad in een desolate toestand aan: belangrijke kerken, inclusief de Sint-Pieter, stonden op instorten en veel straten waren onbegaanbaar of begroeid met gras en werden begraasd door vee. De 40.000 inwoners van de voormalige mil-

joenenstad hadden zich teruggetrokken in bouwvallige buurten rond de Tiberbocht, terwijl de rest van de stad wel wat weg had van een verzameling landerijen. Twee eeuwen later was een deel van Rome echter veranderd in een moderne stad, met brede, rechte straten, monumentale stadspoorten en fonteinen, indrukwekkende kerken en modieuze palazzi. Deze gedaanteverwisseling was in belangrijke mate het werk van een nieuwe generatie Renaissance-pausen geweest, die vanaf 1450 hadden gepoogd nieuwe stedenbouwkundige plannen en idealen te verwezenlijken. Aangespoord door de noodzaak grote stromen pelgrims te kunnen opvangen en wegwijs te maken in de stad, gedreven door persoonlijke ambities en de wens van Rome het schouwtoneel van de christenheid te maken en geïnspireerd door nieuwe esthetische idealen, lieten zij kerken herstellen, nieuwe doorgangswegen met lange zichtassen aanleggen, nieuwe bruggen over de Tiber bouwen en monumenten oprichten. Het hoogtepunt van deze geplande stadsvernieuwing werd bereikt tijdens het korte pontificaat van Sixtus V (1585-1590). Rome was definitief bevrijd uit zijn middeleeuwse winterslaap.

Maerten van Heemskerck,
Landschap met de goede
Samaritaan, 1550/65

Fresco in Vaticaanse
Bibliotheek van
plattegrond van Rome ten
tijde van Sixtus V, 1585-1590

Literatuur

Chr. Hibbert, *Rome. The Biography of a City*, Londen 1985
A. Majanlathi, *The Families who made Rome. A History and a Guide*, Londen 2005
P. van Kessel, E. Schulte, ed., *Rome * Amsterdam. Two Growing Cities in Seventeenth-Century Europe*, Amsterdam 1997

De koloniale stad: Nieuw-Amsterdam

Literatuur

E.G. Burrows, M. Wallace, *Gotham. A History of New York City to 1898*, Oxford 1999
W. Frijhoff, *Wegen van Evert Willemsz. Een Hollands weeskind op zoek naar zichzelf, 1607-1647*, Nijmegen 1995
E. Homberger, *The Historical Atlas of New York City: A Visual Celebration of Nearly 400 Years of New York City's History (Historical Atlas)* New York 2005
J. Jacobs, *Een zegenrijk gewest. Nieuw-Nederland in de zeventiende eeuw*, Amsterdam 1999

Reconstructie plattegrond
Nieuw-Amsterdam

1626 stichtte, kende echter een weinig gelukkig begin. Incapabele directeurs-generaal, overambitieuze dominees, ongedisciplineerde soldaten, kijdende en roddelende kolonisten en verwoestende conflicten met de aanwezige Indianen, waren er verantwoordelijk voor dat Nieuw-Amsterdam lang een primitieve dorpsgemeenschap in opbouw bleef: niet meer dan enkele tientallen huizen rond een primitief fort. Pas onder het bewind van de in 1647 gearriveerde directeur-generaal Peter Stuyvesant kreeg Nieuw-Amsterdam stedelijke allure: er ontstond een duidelijk stratenpatroon, er werd een heuse gracht aangelegd die wat overdreven de 'Heere Gracht' werd genoemd en er werden stenen huizen en publieke gebouwen gebouwd. Nieuw-Amsterdam was opeens netjes en een beetje braaf geworden. Dat was niet alleen de verdienste van Stuyvesant, maar ook het werk van leden van de elite binnen de zich ontwikkelende koloniale samenleving die hun leven in eigen handen namen en een eigen gemeenschap probeerden op te bouwen. Zij bleven hun 'stad' dan ook trouw toen zij in 1664 in Engelse handen viel en omgedoopt werd in New York. De koloniale stad was volwassen geworden.

De absolutistische hofstad: Berlijn

De zeventiende en achttiende eeuw staan in de Europese geschiedenis bekend als het tijdvak van het absolutisme. Een nieuw soort vorsten nam het heft in eigen handen en probeerde zich los te maken van traditionele macht-hebbers als de adel, de steden en de standenvergaderingen. Zo'n optreden vroeg om een passende hofstad, waar alles in

'Plan de Berlin', 1709

het teken stond van de behoeften van de vorst. Met Versailles schiep Lodewijk XIV het bekendste voorbeeld van zo'n absolutistische hofstad. De meeste vorsten konden zich deze luxe niet veroorloven: zij probeerden hun stempel te drukken op een reeds bestaande stad. Dat gold ook voor de vier generaties Hohenzollerns die tussen het midden van de zeventiende en het einde van de achttiende eeuw de geschiedenis van de stad Berlijn hebben beheerst en bepaald. Dankzij het beleid van de grote keurvorsten Frederik Willem (1640-1688), Frederik I (1688-1713), Frederik Willem I (1713-1740) en Frederik de Grote (1740-1786) veranderde de uit de middeleeuwen stammende dubbelstad Cölln-Berlin van een onbeduidende koopmansnederzetting in de hoofdstad van een nieuwe Europese grootmacht: Brandenburg-Pruisen. Ieder van deze vier vorsten legde echter zijn eigen accenten, afhankelijk van zijn karakter, opvattingen en ambities. Het gaf de nieuwe hofstad een wat ongrijpbaar karakter, schipperend tussen een kille soldatenstad en een inspirerend cultuurcentrum. Tijdgenoten spraken dan ook wisselend van het 'Sparta' of juist het 'Athene van het Noorden'.

Literatuur

B. Ladd, *The Ghosts of Berlin. Confronting German History in the Urban Landscape*, Chicago/Londen 1997
 G. Peters, *Kleine Berliner Bauge-schichte. Von der Stadtgründung bis zur Bundeshauptstadt*, Berlijn 1995
 A. Richie, *Faust's Metropolis. A History of Berlin*, New York 1997

De moderne industriestad: Manchester

Literatuur

A. Briggs, *Victorian Cities*, Londen 1963
 Friedrich Engels, *De toestand van de arbeidersklasse in Engeland: naar eigen aanschouwingen en authentieke bronnen*, Moskou 1987

Augustus Welby Pugin, 'A Catholic town in 1440' en 'The same town in 1840', 1841

Geschiedenis is een verhaal over continuïteit en verandering. Een van de opvallendste veranderingen in de geschiedenis is de Industriële Revolutie, waarvan het begin in Engeland lag. Daar veranderde de economie ingrijpend in de tweede helft van de achttiende eeuw. Door verbeteringen in de landbouw groeide de bevolking; er ontstond een bevolkingsoverschot op het platteland dat op zoek moest naar nieuwe bronnen van inkomsten. De overbodige plattelanders trokken massaal naar de steden, waar de werkgelegenheid door de introductie van nieuwe vormen van productie juist toenam. In plaats van huisindustrie op kleine schaal ontstonden fabrieken die gebruik maakten van nieuwe krachtbronnen. De textielindustrie was de eerste tak van nijverheid die zich aldus organiseerde. Aanvankelijk vestigde men de fabrieken in de buurt van rivieren, waar waterkracht de basis was, maar na de uitvinding van de stoommachine was dat niet langer nodig en konden de nieuwe fabrieken ook in steden worden gevestigd. Manchester was zo'n stad. In een razend tempo ontwikkelde dit onbeduidende stadje zich tot een van de eerste moderne industriesteden met een wirwar van rokende schoorstenen als skyline. Wat deze ontwikkeling voor de stedelijke samenleving en ruimte betekende kunnen we nalezen in het werk van de Duitse fabrikantenzoon Friedrich Engels, die door zijn vader naar de fabriek van zijn familie in Manchester werd gestuurd om het vak van fabrikant te leren. Engels beschreef de vroegste fase van een nieuw soort stad: één die leefde van industrie.

De negentiende-eeuwse hoofdstad: Rome

De negentiende eeuw zag de opkomst van de moderne hoofdstad, het administratieve knooppunt van de nieuwe nationale staat. Het bekendste voorbeeld van zo'n 'nieuwe'

hoofdstad is Parijs, waar Baron Haussmann het middeleeuwse centrum van de stad liet slopen om er een indrukwekkend

nieuw centrum van boulevards en pleinen te kunnen aanleggen. De principes achter zijn ingreep werden de uitgangspunten voor de aanleg van andere hoofdsteden, waaronder Rome, vanaf 1870 de hoofdstad van de jonge Italiaanse natie. Toen de Italiaanse troepen op 20 september 1870 Rome binnentrokken troffen ze een door de pausen gemoderniseerde middeleeuwse stad aan die slechts ten dele voldeed aan de nieuwe wensen. Rome moest immers het prestigieuze middelpunt van de nieuwe natie worden, en dat vroeg in ieder geval om representatieve werkruimtes voor de nieuwe centrale regering, woonruimte voor de duizenden ambtenaren en politici en een monumentale stedelijke omgeving die grandeur uitstraalde. In de verwezenlijking van de plannen moest rekening worden gehouden met de belangrijke vernieuwing op transportgebied die zich al in de tijd van de pausen had voorgedaan: de aanleg van een spoorlijn. Met veel elan werd het oude centrum door wegverbredingen en grote slooppartijen toegankelijk gemaakt en het station verbonden met dit centrum door de aanleg van een nieuwe, representatieve straat, de Via Nazionale. Een immens Nationaal Monument maakte ondertussen duidelijk dat Rome voortaan het symbolische middelpunt was van een nieuwe natie met een grote toekomst.

Luchtfoto van
het Nationaal Monument, 1911

Literatuur

- I. Insolera, *Roma*, 5e druk, Bari 1996
S. Kostof, *The Third Rome 1870-1950: Traffic and Glory*, Berkeley 1973

De hedendaagse wereldstad: New York

Literatuur

- R. Burns, *New York: An Illustrated History*, New York 2003
E. Homberger, *The Historical Atlas of New York City: A Visual Celebration of Nearly 400 Years of New York City's History (Historical Atlas)* New York 2005
H. B. Rock, D. Dash Moore, *Cityscapes. A History of New York in Images*, New York 2001

Ten noorden van
Union Square, 1986

New York ontwikkelde zich in de negentiende eeuw tot de belangrijkste stad van Amerika. Door de aanleg van het Erie kanaal, dat de Grote Meren met de rivier de Hudson verbond, werd de stad de overslaghaven voor het Midden-Westen. Na de Burgeroorlog groeide New York uit tot een belangrijk industrieel centrum, waar vooral de textielnijverheid bloeide. Van een regionaal centrum ontwikkelde de stad zich tot een internationaal knooppunt. De daaruit vloeiende stedelijke ontwikkeling werd bepaald door het in 1811 aangenomen plan om de stad over het eiland Manhattan te laten groeien volgens het systeem van de grid: grote parallel lopende boulevards werden doorsneden door parallel lopende smallere straten. Bij de introductie van het plan dachten de planners dat de 155ste straat misschien wel nooit zou worden bereikt, maar daarin vergisten ze zich. Door de eindeloze stroom immigranten in de tweede helft van de negentiende eeuw groeide de stad in een ongekend tempo. In 1898 kwam het tot een samenvoeging van de vijf zelfstandige stadsdelen: Manhattan, Brooklyn, Queens, de Bronx en Staten Island, die vervolgens door een indrukwekkend systeem van bruggen en tunnels met elkaar werden verbonden. De aanleg van de wolkenkrabbers in het zuidelijke en het middendeel van Manhattan gaf de stad een nieuw, modern uiterlijk. Vandaag de dag is New York een van de belangrijkste centra van de wereldeconomie; een zogenaamde global city.

Klinkende geschiedenis

HOORCOLLEGE OVER 1000 JAAR WESTERSE MUZIEKGESCHIEDENIS

In dit acht uur durende hoorcollege neemt Leo Samama de luisteraar mee door de geschiedenis van de westerse klassieke muziek. Beginnend bij de kunstuizingen van de troubadours in Frankrijk tot de composities van de moderne klassieke muziek. Daarnaast komen de belangrijkste periodes aan bod, waaronder de barok, de Weense Klassieken, de romantiek en de 20e eeuw. Een cultuurhistorische kijk op ons muzikale verleden. Samama illustreert zijn college met muziekfragmenten van CD en piano.

Spreker: Leo Samama

Drs. Leo Samama is componist, schrijver en directeur van het Nederlands Kamerkoor. Na zijn studie muziekwetenschappen aan de Universiteit Utrecht, doceerde hij o.a. aan de conservatoria van Utrecht en Den Haag. Hij heeft veel gepubliceerd en heeft meerdere composities op zijn naam staan voor koor, orkest en solo-instrumenten. Van hem zijn eerder hoorcolleges op audio-cd verschenen over *Mozart* en *Beethoven*.

VERSCIJNT: JUNI 2008

NRC HANDELSBLAD
ACADEMIE

Overspelige vrouwen

HOORCOLLEGE OVER DESPERATE HOUSEWIVES IN DE WERELDLITERATUUR

In deze serie van 6 cd's zal Maarten van Buuren spreken over zes beroemde romans waarin overspelige vrouwen centraal staan. Hij plaatst de schrijvers en hun romans in een cultuurhistorisch perspectief. Tijden veranderen, de mens blijft hetzelfde, maar de romanpersonages laten zien dat zij zichzelf telkens anders definiëren. Hun zelfbeeld en de manier waarop ze hun eigen karakter zien, wordt wel degelijk bepaald door o.a. de conventies van de tijd waarin ze leven. De zes romans zijn *Prinses van Cleves* door Madame de Lafayette, *Effi Briest* door Theodor Fontane, *Anna Karenina* door Leo Tolstoj, *Eline Vere* door Louis Couperus, *Madame Bovary* door Gustave Flaubert en *De Minnaar* door Marguerite Duras.

Spreker: Maarten van Buuren

Prof. dr. Maarten van Buuren is hoogleraar Moderne Franse Letterkunde aan de Universiteit Utrecht. Hij is tevens essayist, vertaler en auteur. Van hem is eerder een hoorcollege op audio-cd verschenen over Proust's meesterwerk *Op zoek naar de verloren tijd*.

VERSCIJNT: AUGUSTUS 2008

Nieuwe titels

In het najaar van 2008 verschijnen drie nieuwe hoorcolleges van NRC Handelsblad Academie.